HATÂYÎ'NİN YAYIMLANMAMIŞ GAZELLERİ

Prof. Dr. Muhsin MACİT*

ÖZ: Erdebil Tekkesi'nin şeyhi ve Safevî Devleti'nin kurucusu Şah İsmail (1487-1524), aynı zamanda Hatâyî mahlasıyla Türkçenin en güzel şiirlerini söylemiştir. *Dehnâme* ve *Nasihatnâme* adlı iki mesnevisi ile bir divanı vardır. Hatâyî'nin eserlerinin, yurt içinde ve yurt dışındaki kütüphanelerde bulunan yazma nüshaları, mecmua ve cönklerdeki Hatâyî mahlaslı şiirler araştırmacılar tarafından derlenerek neşr edilmiştir. Mevcut neşirlerde *Hatâyî Divanı*'nın, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları arasında bulunan yazması kullanılmamıştır. Dolayısıyla bu nüshadaki 358 gazelin 50'si diğer nüshalarda bulunmadığı için şimdiye kadar yayımlanmamıştır. Bu yazıda biyografik kaynaklarda ve yazma nüshalardaki Hatâyî mahlaslı şiirlerin Şah İsmail'e ait olup olmadığı tartışıldıktan sonra Şevket Rado nüshasında bulunan 50 gazelin metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şah İsmail, Hatâyî, Hatâyî Divanı, Şevket Rado, Gazel.

Hatayı's Unpublıshed Ghazels

ABSTRACT: Sheikh of Erdebil Tekke and founder of the Safavid Dynasty, Shah Ismail (1487-1524) recited also the finest poems in Turkish with the nickname, Hatayi. He has got two masnavis, called Dehname and Nasihatname and a divan. Handwritten manuscripts of Hatayi's works at domestic and foreign libraries, poems with the nickname, Hatayi in journals and junks were collected and published by researchers. The handwritten manuscripts of Hatayi Divan in Şevket Rado Handwritten Manuscripts, Istanbul Research Institute were not used in present publications. Thus, 50 ghazels out of 358 were not published since they did not exist in the other transcripts. 50 ghazels in Şevket Rado transcript were anaylzed in this article after the discussion that if poems with the nickname, Hatayi in biographical resources and handwritten manuscripts belonged to Shah Ismail.

* Anadolu Üni. Edebiyat Fak. Türk dili ve Edebiyatı Böl. muhsinmacit@gmail.com

Keywords: Shah Ismail, Hatayi, Hatayi Divan, Şevket Rado, Ghazel.

GİRİŞ

Hatâyî Divanı'nın ikisi İstanbul'da, yirmi üçü yurt dışındaki yazma eser kütüphanelerinde bulunan yirmi beş yazma nüshası bilinmektedir. Mevcut nüshalar kullanılarak İstanbul, Ankara, Bakü, Napoli ve Tahran'da *Hatâyî Divanı*'nın neşirleri yapılmış, mecmua ve cönklerdeki Hatâyî mahlaslı farklı manzumeler yayımlanmıştır (*Genel bir değerlendirme için* bkz. Macit 2015: 623-630). Bugüne kadar yapılan yayınlarda Washington'da Arthur M. Sackler Gallery Smithsonian Institution, DC, SI986.60'da kayıtlı bulunan *Hatâyî Divanı* nüshası ile İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları Nu. 51'deki nüsha hiç kullanılmamıştır. Şevket Rado Yazmaları, mevcut *Hatâyî Divanı* neşirlerinden sonra erişime açıldığı için oradaki nüshanın değerlendirme dışı kalmış olması doğaldır. Fakat Arthur M. Sackler Gallery'deki nüshanın, 1988 yılında Wheeler Thackston tarafından çok ayrıntılı biçimde tanıtıldığı halde gözden kaçmış olması ilginçtir (Thackston 1988: 37-63)[1]. Şevket Rado nüshası (bundan sonra ŞR kısaltması kullanılacaktır) ise şiir sayısı ve başka nüshalarda bulunmayan şiirleri ihtiva etmesi bakımından üzerinde durulması gereken bir yazmadır. ŞR nüshası bu özelliğinin yanı sıra sadece Mezar-ı Şerif nüshasında bulunan bazı şiirlere yer veren ikinci bir nüsha olması bakımından da önemlidir. Bu makalede ŞR nüshasında bulunan ve daha önce yayımlanmayan 50 şiirin Şah İsmail'e ait olup olmadığı tartışıldıktan sonra metinlerine yer verilecektir.

Hatâyî Divanı'nın Şevket Rado Nüshası

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları Nu.51'de kayıtlı bulunan *Divan-ı Hatâyî*, 107 varaktan oluşmaktadır. Varaklarda çift sütuna nestalik hatla yazılmış 12 satır vardır. 1038/1628 yılında istinsah edilen nüshanın müstensihi belli değildir. Tezhipleri, yaldızlı cetvelleri nüshanın özenle düzenlendiği izlenimi vermektedir. Fakat metnin içeriğine bakıldığında görsellik konusunda gösterilen itinanın beyitlerin sıralanışında, bazı kelimelerin yazımında esirgendiği görülmektedir. Ayrıca zamanla oluşan lekeler, bazı kelimeleri ve hatta mısraları okunamaz hale getirmiştir. ŞR nüshası ihtiva ettiği 358 Türkçe gazel, 9 tuyug, 1 Farsça tahmisle *Hatâyî Dîvânı* nüshalarının en hacimlisidir. En önemli özelliği, diğer

---

[1] Tenkitli metnini hazırlamakta olduğum *Hatâyî Divanı*'nda bu nüsha değerlendirilmektedir.

yazma nüshalarda ve dolayısıyla mevcut neşirlerde bulunmayan 50 şiir ihtiva etmesidir.

Aslında ŞR nüshası *Hatâyî Divanı*'nın diğer nüshalarında bulunmayan 52 şiir ihtiva etmektedir. Fakat bu şiirlerden ikisi, birkaç sözcük değişikliğiyle *Dehnâme*'de de vardır. Aşağıda matla beyitleri verilen şiirlerin ikisi de *Dehnâme*'nin vezninde, *Mefûlü Mefâilün Feûlün* kalıbıyla yazılmış birer gazeldir.

Meyl eyledi yâr hamdulillah

Dil tapdı karâr hamdulillah (ŞR v.81b)

Ey sevgü nigâr sen kal imdi

Ey fitnelü yâr sen kal imdi (ŞR v.98b)

Klasik Türk edebiyatında başka örnekleri de görülen, bir şairin başka eserlerindeki şiirlerinin divanında da yer alması durumuyla karşı karşıyayız. Divan ve mesnevilerin özellikle muahhar nüshalarında bu duruma rastlamak olağandır. Olağan olmayan ise *Hatâyî Divanı*'nı ve hatta külliyatını neşreden araştırmacıların *Dehnâme*'nin -geleneğe uygun biçimde- başında yer alan dinî nitelikli şiirleri herhangi bir not bile düşmeden her iki eserde de yayımlamış olmalarıdır. Bu soruna işaret ettikten sonra ŞR nüshasındaki diğer 50 şiirin (bkz. **METİNLER**) Şah İsmail'e ait olup olmadığı tartışmasına geçebiliriz.

ŞR nüshasındaki bütün şiirler Şah İsmail'in midir? Öncelikle Hatâyî mahlaslı şiirlerle ilgili genel bir tespiti yinelemek zorundayım: Hatâyî'nin şiirleri takipçileri tarafından çoğaltılmış görünmektedir. *Hatâyî Divanı*'nın 16. yüzyılda istinsah edilen Taşkent, Paris ve Londra nüshalarında gazel sayısı 245 civarındayken bu sayı ŞR nüshasında 358'dir. Özellikle 17. yüzyıldan itibaren günümüze doğru nüshalardaki şiir sayısı artmaktadır. Mecmua ve bazı kaynak eserlerdeki şiirleri de ilave edince bu sayı Azizağa Memmedov neşrinde 396, Mirza Resul İsmailzade neşrindeyse 418'e ulaşmıştır. Hece vezniyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerde durum daha da ilgi çekicidir. En eski tarihli *Hatâyî Divanı* yazmalarında, sadece Paris nüshasında hece ölçüsüyle yazılmış bir şiir (v15b) bulunmasına karşın Nejat Birdoğan neşrinde bu sayı 150, İbrahim Arslanoğlu'nda ise 219'dur. Divanın değişik baskılarındaki hece ölçüsüyle yazılmış farklı manzumelerin toplamı 261'dir Mevcut neşirlerden sonra bazı araştırmacıların cönk ve mecmualarda bulup yayımladıkları (Kaya 2004; Koz 2004; Köksal 2012) şiirler bu sayıya dâhil değildir. Onlar da eklendiğinde hece

ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerin sayısı 300'ü aşmaktadır. Dolayısıyla çok haklı olarak araştırmacılar Hatâyî'den değil, Hatâyîlerden söz etmek gereğini duymuşlardır (Arslanoğlu 1992: 333-536; Koz 2004: 184-217). M. Fatih Köksal, Hatâyî mahlaslı şiirlerdeki vezin meselesi üzerine yazdığı makalesinde, görüşlerini örneklerle temellendirmek suretiyle cönk ve mecmualarda bulunan hece ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerin Şah İsmail'e ait olamayacağını ileri sürmüştür (2013: 169-188).

Hece ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerle ilgili olarak ileri sürülen bu iddia, aruz ölçüsüyle yazılmış şiirler için geçerli değil midir? Hatâyî'nin şiirlerini çoğaltanlar sadece hece ölçüsüyle şiir söyleyen şairler midir? Doğrusu hece ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı koşmalar bir yana, aruz ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı gazellerin de önemli bir kısmının Şah İsmail'e aidiyeti şüphelidir. Nitekim Azizağa Memmedov, "şüphe doğuran şiirleri" eserinin "İlaveler" kısmında vermiştir (1966: 557-604). İbrahim Arslanoğlu ise özellikle Taşkent nüshasında bulunmayan Hatâyî mahlaslı ve aruzla yazılmış şiirleri "Şüpheliler" başlığı altında sıralamıştır (1992: 251-329). Ancak *Hatâyî Divanı*'nın yazma nüshaları, aruzla yazılmış şiirler konusunda hece ölçüsüyle söylenmiş Hatâyî mahlaslı şiirlerde olduğu kadar ayırt edici işleve sahip değildir. Çünkü 16. yüzyılda istinsah edilen yazmaların sadece birinde, Paris nüshasında hece ölçüsüyle yazılmış tek şiir olduğu halde neşirlerde bu sayı 300'e ulaşmıştır. Oysa Şah İsmail'in aruzla söylediği şiirlerden oluşan mürettep bir divanı vardır. Şah İsmail de öncülü Nesîmî (ö.1404-1405?) ve çağdaşı Habîbî (1512-1520?) ve Fuzûlî (ö.1556) gibi geleneğin kurallarına uygun biçimde divan tarzında şiirler söylemiştir. Nesimî ve Fuzûlî divanlarında olduğu gibi *Hatâyî Divanı*'nın yazmaları arasında da nüsha farklarının ötesinde şiir sayısı ve şiirlerin sıralanışı bakımından da farklılıklar vardır. Mesela, başka hiçbir nüshada bulunmadığı halde Taşkent nüshasında yer alan şiirler mevcuttur. Bu durum, diğer nüshalar için de geçerlidir. *Hatâyî Divanı*'nın karşılaştırmalı metnini neşr eden Azizağa Memmedov'un şu tespiti, günümüzde de büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır: "Şairin divan elyazma nüshaları, muhtelif cönkler ve çaplarda 396 gazeli, 31 kasidesi, 11 rubaisi, 2 murabbası, 1 terci-bend, 1 tahmisi ve 1 kıtası vardır. Bunlardan 103 şiir [19'u Taşkent, 21'i Paris-1, 3'ü Paris-2, 9'u Vatikan, 1'i Erdebil, 27'si Mezar-ı Şerif, 20'si İstanbul nüshalarında ve 3'ü Azerbaycan Elyazmaları Fondunda saklanılan cönklerdeki şiirler] elyazmalarının diğer nüshalarının hiç birinde yoktur" (1966: 45). Burada önemli bir hususu belirtmem gerekir. *Hatâyî Divanı*'nın yeni nüshalarına ulaştıkça bu durum değişmektedir. Şöyle ki ŞR nüshası Mezar-ı Şerif nüshasından başka nüshalarda bulunmayan şiirler için ikinci bir kaynak özelliği taşımaktadır. Aynı

şekilde Tebriz'de Kütüphane-i Merkezî'de bulunan nüsha da Paris nüshasındaki şiirler için ikinci bir kaynak niteliğindedir. Yine de *Hatâyî Divanı*'nın yazmaları arasındaki farklılıklar, aruz ölçüsüyle yazılmış şiirlerin de Şah İsmail'e ait olup olmadığı hususunda özgün yazmalara bile ihtiyatla yaklaşmayı telkin etmektedir. Bu ihtiyatı gerekli kılan bir başka sorun ise Şah İsmail'in şairliği konusunda bilgi veren tezkire ve diğer biyografi kitaplarında şiirlerinden alıntılanan bazı örneklerin divan nüshalarında bulunmamasıdır.

Bilindiği üzere Osmanlı tezkire yazarları arasında Şah İsmail'in şairliğinden bahsetme ayrıcalığına sahip olan Kafzade Faizî, geleneğe uygun biçimde Hatâyî'nin şiirlerinden örnek olarak şu iki beyti alıntılamıştır (Kayabaşı 1997: 37a /284):

Ben ol bâz-ı hümâ-saydum bu 'âlem merg-zârında

Nice 'ankâ gibi yavrı uçurdum âşiyânumda[2]

Ben ol cân-bâz-ı ser-bâzam felek farkındadur gâhum

Nice Hallâc-ı Mansûr'ı yürütdüm rîsmânumda

Faizî'nin nereden alıntıladığını bilmediğimiz bu beyitler, *Hatâyî Divanı*'nın mevcut yazma nüshalarında yoktur. Fakat bu beyitleri içeren gazel, Edirneli Nazmî'nin mecmuasında "Hatâyî" mahlasıyla ve ufak tefek nüsha farklarıyla yer almaktadır (Köksal 2001: 4336. şiir):

Ben ol şeh-bâz-ı kûhsâram baş eğmen kulle-i Kâf'a

Nice 'ankâ gibi yavrı uçurdum âşiyânumda

Ben ol cân-bâz-ı ser-bâzam felek farkındadur dârum

Nice Hallâc-ı Mansûr'ı yürütdüm rîsmânumda

Şah İsmail'in öldüğü yıl (930/1524) eserini tamamlayan Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâir*'ine aldığı Hatâyî mahlaslı on gazelden altısı

---

2 *Hayâlî Divanı*'nda (ن) harfiyle biten gazeller kısmında 11. gazelin 4. beytidir (Tarlan 1945: 303). Bu beytin ikinci mısrası Hayâlî'nin başka bir gazelinde de -bir sözcük değişikliğiyle- yinelenmiştir (Tarlan 1945: 320):

Benüm gönlümdür ol evc-i mahabbet şâhbâzı kim

Nice Mecnûn gibi yavru uçurdum âşiyânından

günümüze ulaşan muteber *Hatâyî Divanı* yazmalarında bulunduğuna göre, M. F. Köksal'ın (2013: 179) da işaret ettiği üzere 16. yüzyılda Anadolu'da istinsah edilmiş bir *Hatâyî Divanı* nüshası olması gerekir. Ama bugüne kadar böyle bir nüshaya rastlanmamıştır. Onun için *Hatâyî Divanı*'nı neşredenler, Şah İsmail'e ait olup olmadığını tartışmadan bu şiiri alıntılamışlardır. Azizağa Memmedov bu gazelle ilgili olarak "Yavuz Sultan Selim'e Mektup adıyla şöhret olan bu şiir, Taşkent, P1 (Paris 1), P (Paris 2), B (Londra), V (Vatikan), ER (Erdebil) nüshalarında yoktur." notunu düşmüştür (1966: 468, G.315). Mirza Resul İsmailzade ise "Bu şiir Yavuz Sultan Selim'e mektup adıyla meşhur olmuştur." dipnotunu ilave etmiştir (2004: 288, G.311). Salih Hüseynî de İsmailzade ve Memmedov neşirlerindeki notları düşmekle yetinmemiş, bu beyitleri ihtiva eden gazelin makta beytinde geçen "el arkası yerde" deyimini Şah İsmail-Yavuz Selim mektuplaşması kurgusuna uygun biçimde ama yanlış yorumlamıştır (2002: 307).

Kafzade Faizî örneği, bu tür sorunların Osmanlı biyografi yazarlarıyla ilişkili olabileceği ihtimalini çağrıştırabilir. Lakin Safevi muhitlerinde yazılan biyografi kitaplarında verilen Hatâyî mahlaslı bazı şiirlerin de mevcut divan yazmalarında bulunmadığına dair bilgiye sahibiz. Safevi şahı I. Süleyman döneminde (1666–1694), *Silsiletü'n-Neseb-i Safeviyye* adlı eseri kaleme alan Şeyh Hüseyin, Şah İsmail hakkında; "O hazretin şiire yeteneği vardı. Hatâyî mahlasıyla Farsça ve Türkçe birçok şiir yazdı. O hazretin divanı, talipleri arasında meşhur ve yaygındır. Masum imamlar övgüsünde kaleme aldığı şu şiirler teberrüken buraya kaydedildi" dedikten sonra dört şiirinin metnini vermiştir (1343: 68-72). Onun metnini verdiği şiirlerden ki gazel[3] ile murabba[4] *Hatâyî Divanı* yazmalarında yer aldığı halde "*Alidür*

---

[3] Bu gazellerden ilki *Hatâyî Divanı*'nın Taşkent (v23b), Paris 2 (v6a) ve Londra (15a) yazmalarında da vardır. Aşağıda matla beyti verilen gazel, Paris 1 (v 16a) nüshasında önemli nüsha farklarıyla yer almaktadır:

Menem bu tende ki cânum Alî'dür

Menem hem dîn ü îmânum Alî'dür

Matla beyti aşağıda verilen ikinci gazel de Taşkent (v70b) Paris 2 (v39a), Londra (v50a), ŞR (79a) yazmalarında mevcuttur. İlk mısradaki "Eğildim" kelimesi, Şeyh Hüseyin'in eserinde "Yürüdüm" şeklindedir.

Egildüm secde kıldum hânedâne

Nûş itdüm şerbetinden kana kana

[4] Aşağıda ilk bendi alıntılanan murabba, *Hatâyî Divânı*'nın Taşkent (v3a), Paris 1, 2 (v3b, v23a) ve Londra (v37a) yazmalarında bulunduğu için mevcut neşirlerde de vardır. Bu şiir, *Dehnâme*'de (Taşkent v8b derkenar), de yer almaktadır.

Şâhî ki cihânuñ efdalidür

Allah'uñ eli anuñ elidür

zâhir ü bâtında peydâ/Çıharmış cevheri ez-ka'r-ı deryâ" matlalı mesnevisi hiçbir nüshada yoktur. *Silsiletü'n-Neseb-i Safeviyye*'deki bilgiler ve alıntılanan şiirler, Amalia Gallagher dışında (2011: 895-911), araştırmacılar tarafından değerlendirilmemiştir.

19. yüzyılın şair ve biyografi yazarlarından Seyyid Azim Şirvanî (ö. 1888) de tezkiresinde şairin biyografisinin ardından "doğrusı" redifli gazeli ile bir rubaisine yer vermiştir:

Ey müselmânlar esîr-i zülf-i yâram doğrusı

Bu siyeh-kârun elinde bî-karâram doğrusı (Bayram, 254)

Büyük bir olasılıkla Kişverî'nin aynı redifli gazeline (Demirci 1994: 227) nazire olarak söylenmiş bu şiir, *Hatâyî Divanı*'nın yazma nüshalarında bulunmamakla birlikte mevcut neşirlerde Seyyid Azim Şirvanî'ye atıf yapılarak alıntılanmıştır.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere Şah İsmail'in şairliği konusunda bilgi veren kaynaklarda alıntılanan örnek beyitlerin *Hatâyî Divanı* yazmalarında bulunmaması sadece Hatâyî mahlaslı şiirlerin Şah İsmail'e ait olup olmadığı konusunda şüphe uyandırmakla kalmayıp aynı zamanda metodolojik bir soruna işaret etmektedir. Metodolojik sorun şudur: Şah İsmail'in şairliğine dair makale, ansiklopedi maddesi yazanlar genellikle klasik biyografi kitaplarında Hatâyî'nin şairliği konusundaki bilgilerin yetersiz olduğunu yinelemekte, şiirlerinden verilen örneklerin *Hatâyî Divanı* yazmalarında yer alıp almadığına dair bir soruya cevap arama gereği duymamaktadırlar.

Bütün bu açıklamalar, aruz ölçüsüyle yazılmış Hatâyî mahlaslı şiirlerin de -*Hatâyî Divanı* yazmalarında yer alsalar bile- Şah İsmail'e ait olduğu hususunda kesin yargıya varmanın kolay olmadığını göstermektedir. Bu ihtiyat payına işaret ettikten sonra tekrar ŞR nüshasındaki gazellerin Şah İsmail'e ait olup olmadığı sorusuna dönebiliriz.

ŞR nüshasındaki, sözünü ettiğimiz 50 şiirin tamamı aruz vezniyle yazılmış gazellerdir. Üç [21, 22] ve dört beyitli [7, 24, 31, 48] şiirlerin de eksik gazel olduğu kanaatindeyim. Diğer nüshalardaki 5 veya 7 beyitli bazı gazellerin ŞR nüshasında 3,4, 6 beyitli olarak yer almasına bakılırsa bu sorunun müstensihin yeterince özenli davranmamasından veya esas aldığı metinden kaynaklandığı söylenebilir. Bazı mısralarda [17/3, 25/4, 40/4],

---

Ol söz ki zamâne heykelidür

Allah u Muhammed ü Alî'dür

muhtemelen benzer nedenlerden kaynaklanan aruz kusurları da vardır. Mahlaslardaki nispet "î"lerinin, vezin gereği kısa okunması divan şiirinde de bir temayül haline gelmiş olsa da ŞR nüshasındaki zihaflı kullanımlar bunlarla sınırlı değildir. ŞR nüshasının görsel çekiciliği bile imla ve vezin konusundaki tutarsızlıklarını telafi edememektedir. Bu bakımdan bazı mısralarda metin tamiri yoluna gidilmiş, önerilen sözcük köşeli parantez [ ] içinde verilmiştir.

ŞR nüshasındaki 50 şiirde tercih edilen aruz kalıpları ve bu kalıpların kullanım sıklıkları muteber nüshalardakiyle (Taşkent, Washington, Paris, Londra) uyumludur[5].

Aruz Kalıpları	*Şiir sayısı*	*ŞR nüshasındaki farklı şiirlerin sıra numaraları*
Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	25	1, 4, 5, 7, 8, 9, 13, 14, 15, 16, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 30, 35, 39, 40, 41, 44, 45, 48
Mef'ūlü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün	10	2, 3, 6, 12, 17, 19, 25, 34, 37, 49
Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün	2	10, 47
Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	4	27, 31, 33, 42
Mefā'ilün mefā'ilün fe'ūlün	7	11, 18, 20, 32, 36, 43, 50
Mef'ūlü mefā'ilün mef'ūlü mefā'ilün	1	38
Mef'ūlü mefā'ilü mefā'ilü fe'ūlün	1	46
Toplam	50	

ŞR nüshasındaki farklı şiirlerde kafiye ve redif kullanımı da geleneğe uygundur. Bir gazel [41] musammat kafiyelidir. Sadece bir şiirde (v62b) kafiye sorunu vardır. Hatâyî'nin diğer şiirlerinde kafiye kusurlarına rastlanmadığına göre, aşağıdaki gazelde revî harfi (ن) olduğu halde ikinci mısrada revi harfi (ر) olacak biçimdeki bir tercihi kâtibin dalgınlığına yorabiliriz.

*Nola ey dilber eger sen c**ân**um olsayduñ menüm*
*Gam yimezdüm dünyâda gam-h**â**rum olsayduñ menüm*

5 Bu nüshaların muteberliği istinsah tarihlerinin Şah İsmail'in ölüm tarihine yakın olmasından ve Taşkent nüshasında olduğu gibi müstensihinin kimliğinden kaynaklanmaktadır.

Çeşm-i bîmâruñ meni kılmazdı gamdan nâ-tüvân
*Ey habîbüm derdüme derm**ân**um olsayduñ menüm*

Dünyâdan nakl itdügüm çağumda gelseñ başuma
*Şol mahalde dîn ü hem îm**ân**um olsayduñ menüm*

İsterem hüsnüñ kitâbından bugün ders ohıyam
*Sen delîl ü hüccet ü burh**ân**um olsayduñ menüm*

Bu Hatâyî âsitânuñ çâkeridür sıdk ile
*Sen dahı bir nola ger sult**ân**um olsayduñ menüm*

ŞR nüshasındaki bu gazeller, içerik bakımından tasavvufî yoruma elverişli özellikler taşısa da –On İki İmam övgüsü (duvazdeh) olan bir şiir [46] dışında- dinî-tasavvufî bir anlayışın doğrudan vurgulandığı söylenemez. Bu gazellerin bir kısmı, Azeri sahasında klasik tarzda divan tertip eden herhangi bir şairin şiirlerinden daha fazla tasavvufî yoruma açık değildir. Hatta Anadolu sahasında eser veren 16. yüzyıl şairlerinin divanlarında bile bu şiirlerin ayrıksı durmayacağına dair somut örnekler var elimizde. Bu gazel [14], aynı zamanda biyografi kitapları ile yazmalar arasındaki uyumsuzluk konusunda yukarıda sıraladığım örnekler arasında da yer alabilecek özelliklere sahiptir.

Şöyle ki Heratlı Fahrî, 1552-1555 tarihleri arasında yazdığı tahmin edilen *Ravzatü's-Selâtiîn* adlı eserinde Şah İsmail'in Türkçe ve Farsça şiir söylemekte yetenekli olduğunu söyledikten sonra şiirlerinden örnek olmak üzere Türkçe bir gazelinin matla beytini vermiştir (Fahriî 1345: 68):

Ey cemâlüñ âyeti ʻunvân-ı divân-ı kadîm
Kaşlaruñ tuğrâsı ***bismillâhi rahmâni'r-rahîm***

Hatâyî Divanı yazmalarında ve mecmualarda bulunmadığı için mevcut neşirlerde de yer almayan bu beyti ihtiva eden gazel, ŞR nüshasında bulunmaktadır. Bu gazel ilk bakışta, doğal olarak ŞR nüshasındaki diğer şiirlerin de Şah İsmail'e ait olabileceği ihtimalini aklımıza getirmektedir. Fakat bu gazelin *Karamanlı Nizamî Divanı*'nda da bir beyit fazlasıyla (4. beyt) ve ufak tefek değişikliklerle yer alması, durumu çetrefilli bir hale sokmaktadır.

Nizâmî (İpekten 1974: 193):

1 *Ey cemâlüñ âyeti ʻunvân dîvân-ı kadîm*
Kaşlaruñ tuğrâsı ***bismillâhi rahmâni'r-rahîm***

2 Seni bu lutf ile görürken hevâdan şeyh-i şehr
Tevbe 'arz eyler baña ***estağfirullahü'l-'azîm***

3 Lâm zülf-i ser-nigûn nakşına ol dür-dânenüñ
Ey rakîb el sunma kim ***lâ-takrabû mâlü'l-yetîm***

4 Nâfe-i Çînî saçuñdan kıssadur lâkin hatâ
Nergis-i şehlâ gözüñden nüshadur ammâ sakîm

5 Görseñ ey dilber ki sensüz nicesi 'ayş iderem
Eşk sâkî âh mutrib nâle hem-dem gam nedîm

6 Hâlüñ ol Hindû ki Rûm ilinde tutmışdur vatan
Zülfüñ ol tâvûs kim gülşende olmışdur mukîm

7 Mihnet ü derd ile pür-nemdür Nizâmînüñ gözi
Tutalı gözde makâm ol kaşları nûn ağzı mîm

Hatâyî (ŞR v54a):
1 Ey cemâlün âyeti 'unvân-ı divan-ı kadîm
Kaşlarun tuğrâsı bismillâhi rahmâni'r-rahîm

2 Tâ seni gördi bu hüsn ile sivâda şeyh u şâb
Tevbe arz eyler velî estağfurullahü'l-'azîm

3 Lâm-ı zülfün ser-nigûn nakşına dil dür-dânedür
Ey rakîb el sunma kim lâ-takrabû ille's-sakîm

4 Görsen ey dilber ki sensiz nicesi 'ayş eylerem
Eşk sâkî âh mutrıb nâle hem-dem gam nedîm

5 Hâlün ol hindû ki rûm iklîmide dutmışdur makâm
Zülfüñ ol tâvûs kim gülşende olmışdur mukîm

6 Mihnet ü derd ile pür-nemdür Hatâyî'nün gözi
Derdlü dilinde müdâm ol kaşları nûn ağzı mîm

Bu iki gazel arasındaki benzerliği tevarüd veya nazire kavramlarıyla açıklamak zordur. Aralarında nüsha farkı düzeyinde ayrılıklar vardır. *Hatâyî Divanı*'nın tek nüshasında bulunan bu gazel, *Nizâmî Divanı*'nın

Haluk İpekten tarafından kullanılan altı nüshasında da yer almaktadır. Ayrıca Hacı Kemal ve Edirneli Nazmî'nin düzenledikleri nazire mecmularında da bu şiir, Nizâmî adına kayıtlıdır. Bu durum, *Hatâyî Divanı*'nda eklemelerin ya çok erken başladığını veya Hatâyî'nin, beğendiği bazı şairlerin gazellerini uyarladığını akla getirmektedir. Çünkü *Hatâyî Divanı*'ndaki bu gazelde karşılaştığımız durum, tek örnek değildir. Mecmularda ve bazı divan nüshalarındaki şiirlerde Nesimî ile Hatâyî mahlasının yer değiştirmesini muhit ve etkilenme kavramıyla izah etsek bile Hatâyî-Şeyhî ve Hatâyî-Ahmet Paşa arasındaki benzer sorunu, Nizamî'nin yukarıdaki şiirini de dikkate alarak Şah İsmail'in Osmanlı şiirine duyduğu ilgi çerçevesinde yorumlama eğilimindeyim[6]. Özellikle Şeyhî ve Ahmet Paşa divanlarında bulunun birer gazelin *Hatâyî Divanı*'nın 16. yüzyılda istinsah edilen nüshalarında ufak tefek farklılıklarla bulunması, Hatâyî mahlaslı şiirlerin Şah İsmail'e ait olup olmadığını belirlemek konusunda divan yazmalarının da yeterince işlevsel olmadığını göstermektedir.

Hatâyî mahlaslı şiirlerde Şah İsmail'in üslubunu ayırt etmek mümkün müdür?

Mevcut neşirlerde böyle bir denemeye girişilmemiştir. Hatta yazmalardaki mükerrer şiirler aynen neşirlere yansımıştır. Divan yazmaları üzerinde yoğunlaşılmış olsaydı hem *Hatâyî Divanı* nüshalarındaki mükerre gazeller hem de *Dehnâme*'de de bulunan müşterek şiirler fark edilirdi. Şairin kendi şiirlerindeki bu tür tekrarlar farkedilmediği gibi hem *Hatâyî Divanı*'nda hem de Şeyhî, Ahmet Paşa ve Karamanlı Nizamî divanlarında bulunan -şimdilik bildiğimiz üç örnek olsa bile- gazeller gözden kaçmıştır. Doğrusu birkaç ses ve ses değişmesi ile *Hatâyî Divanı*'ndaki yerini yadırgatmayan şiirleri bile ayırt etmenin çok kolay olmadığı bir gelenek edebiyatında Hatâyî mahlaslı şiirlerin üslup özelliklerine bakarak gerçek sahiplerini tespit etmek imkânsızdır. Klasik edebiyatlarda kişisel üslup yerine, Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle devir üslubundan bahsetmek daha doğrudur. Divan şiirinde "bir yazarın özelliğini ele aldığı konudan çok, onu ele alış, işleyiş ve ifade ediş tarzı tayin eder. Her devrin bir ortak dili olduğu gibi, ortak bir üslubu da vardır. Divan şairlerinin dil ve üslubu birbirine benzer. Buna devir üslubu diyoruz" (Kaplan 1987: 433). Buna rağmen şairlerin muhit, meslek ve meşreplerine göre üsluplarında farklılıklar olabileceği, olması gerektiği gerçeğini de göz ardı etmiyoruz. Ama unutmamak gerekir

[6] Nitekim bu sorunu, *Bilig* dergisinde hakem sürecini tamamlayarak yayımlanma sırası bekleyen "Şah İsmail Ahmet Paşa Divanı'nı Okudu mu?", başlıklı makalemde de bu çerçevede değerlendirdim.

ki Şah İsmail, herhangi bir şair değildir ve Hatâyî mahlasını kullanan şairlerin tercihlerinde, estetik kaygıların ötesinde etik ve mistik gerekçeleri vardır.

Şah İsmail sadece Safevîlerin temel etnik unsurunu oluşturan heterodoks Türkmenleri değil, Osmanlı coğrafyasındaki Alevi-Bektaşi geleneğini de derinden etkilemiştir. Dinî-mistik düşüncenin ideolojik dönüşümüne şiirleriyle de katkıda bulunmuştur. Çaldıran'dan sonra bir kırılma yaşansa da "Kızılbaş/Alevi toplulukları ile Safeviler arasındaki ilişkiler halfetü'l-hulefa kurumu aracılığıyla Çaldıran'dan sonra da devam etmiş ve Safeviler Anadolu'ya Şah Süleyman dönemine kadar halife atamayı sürdürmüşlerdir" (Karakaya-Stump 2015: 93). 17. yüzyıldan itibaren yaygınlaştığı bilinen Şeyh Safi Buyruğu, erkânnameler, Bektaşî fütüvvetnâmeleri gibi yazılı kaynaklarda bulanan ve Alevi-Bektaşi ocaklarındaki dinî törenlerde okunan Hatâyî şiirleri, Safevilerin Alevi dede/pir ocaklarıyla kurduğu bu diplomatik ilişkilerden daha derin izler bırakmıştır. Öyle ki özellikle Anadolu'da kendi varlığından vazgeçip Şah'ın varlığında yok olmak arzusuyla Hatâyî mahlasını kullanan *dai*lerin ortaya koydukları ürünlerde esas olan kişisellik değil, Şah'a bağlılıktır. Alevi-Bektaşi geleneğinde dervişlerin deyişlerinde kendi isim ve mahlaslarını kullanmama eğilimi vardır. Hatâyî mahlasının anonimleşmesinde Alevi-Bektaşi inancındaki "şeyh/şah" figürü ile sözlü geleneğin hikâye kahramanına dönüştürdüğü kişi etrafında ortak mahlasla şiir üretme geleneğinin de etkisi vardır (Oğuz 2003: 33; Sheridan, 2008: 54). Tarihî bir kişilik olan Hatâyî, folklor kahramanı Şah İsmail'e dönüşmüştür. Sözlü gelenekte anlatılan Şah İsmail hikâyesi ile Alevi-Bektaşi geleneğinin yedi ulu ozanından biri mertebesindeki Hatâyî imgesi birbirini besleyerek cem törenlerinin başat figürü etrafında bir kült oluşmuştur (Gallagher 2009: 173-195). Özellikle Anadolu Aleviliği içinde biçimlenen Hatâyî imgesi, sözün ve müziğin eşlik ettiği törenlerle süreklilik kazanmıştır. Bunun bir yansıması olarak Aleviler arasında tapşırma/mahlas kavramının yerine "Hatâyî" sözcüğünün kullanıma girdiğine dair rivayetler (Birdoğan 1991: 30) ile bu anlayışın şiirin üretiminden törensel amaçla icrasına kadar her aşamada gördüğü itibar (Gölpınarlı 2013: 29) Hatâyî mahlaslı şiirlerin varyantlaşmasında etkili olmuştur. Dolayısıyla kronolojik akışa uygun biçimde katmanlaşan Hatâyî mahlaslı şiirlerde kişisel üslup verileri aramak boşunadır.

SONUÇ

Hatâyî, tıpkı Nesîmî, Yunus ve Fuzulî gibi batınî zümreler başta olmak üzere geniş kitleleri etkileyen şairlerdendir. Bu şairlerin şiirleri, zamanla sözlü gelenek içerisinde tekke/dergâh gibi icra ortamlarında dola-

şıma girerek çoğalmış olabilir. Ayrıca herhangi bir divanın yazma nüshaları arasında şiirlerin sayısı, sırası ve içerikleri bakımından dikkate değer farklılıkların olması kitap üretiminde ve okuma kültüründeki tercihlerden kaynaklanmış olabilir. Bir şairin "bütün eserleri"ni bir araya getirmek, neşretmek anlayışının modern zamanların yayıncılık politikalarıyla ilgili olduğunu gözardı etmeden klasik dönemin eserlerini metin tenkidinin yöntemleriyle değerlendirmek gerekir. Dolayısıyla sadece mecmua ve cönklerdeki Hatâyî mahlaslı şiirlere değil, *Hatâyî Divanı*'nın yazma nüshalarına da ihtiyatla yaklaşmak icap eder. Bu ihtiyat payını unutmamak kaydıyla ŞR nüshasında bulunan farklı 50 gazelin, aksini kanıtlayacak verilere ulaşana kadar Hatâyî'nin adına kaydedilmelerinde mevcut verilere göre bir sakınca yoktur. Fakat Şah İsmail'in şairliğine dair yeterli bilgi vermediği sıkça yinelenen biyografik kaynaklardaki kayıtları da gözardı etmeden, bilimsel yöntemlere uygun olarak *Hatâyî Divanı*'nın tenkitli metni hazırlanmadan yazmalardaki Hatâyî mahlaslı şiirlerin neşri daima tartışmaya açıktır. *Hatâyî Divanı*'nın bilimsel neşri yapıldıktan sonra Şah İsmail külliyatının dışında kalan Hatâyî mahlaslı şiirlerle, cönk ve mecmualarda bulunan Hatâyî mahlaslı ürünleri de Şah İsmail'in etki alanının genişliği ve derinliğine dair veriler olarak ayrı bir kategoride değerlendirmek daha doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

ARSLANOĞLU, İbrahim (1992), *Şah İsmail Hatâyî ve Anadolu Hatâyîleri*, Der Yay., İstanbul.

BAYRAM, Ömer, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78469/seyyid-azim-sirvanitezkiretus-suara.html

BİRDOĞAN, Nejat (1991), *Şah İsmail Hatai*, Cem Yay., İstanbul.

CAVANŞİR, Babek-Ekber N. Necef (2006), *Şah İsmail Hatâi Külliyatı*, Kaknüs Yay., İstanbul.

DEMİRCİ, Jale (1994), *Kişverî Divanı*, DT, Ankara Üniversitesi, Ankara.

ERGUN, Sadeddin Nüzhet (1946), *Hatâyî Divanı*, Maarif Kitabevi Yay., İstanbul.

Fahrî-i Herevî (1345), *Tezkîre-i Ravzatü's-Selâtîn*, haz. Hayyampûr, İntişarat-ı Müessese-i Tarih, Tebriz.

GALLAGHER, Amelia (2009), "The Transformation of Shah Ismail Safavi in Turkish *Hikâye*", *Journal of Folklore Research*, 46, (2), s.173-195.

______(2011), "Shah Isma'il's Poetry in the Silsilat al-Nasab-i Safawiyya", *Iranian Studies*, 44, (6), s. 895-811.

GÖLPNARLI, Abdülbaki (2013), *Kaygusuz Abdal-Hatayi-Kul Himmet*, Kapı Yay., İstanbul.

İPEKTEN, Halûk (1974), *Karamanlı Nizâmî-Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Sevinç Matbaası, Ankara.

İSMAİLZADE, Mirza Resul (2004), *Şah İsmail Safevi Külliyatı*, Alhuda Neşriyat, Bakü.

KAPLAN, Mehmet (1987), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, Dergâh Yay., İstanbul.

KARAKAYA-STUMP, Ayfer (2015), *Vefailik, Bektaşilik, Kızılbaşlık-Alevi Kaynaklarını, Tarihini ve Tarihyazımını Yeniden Düşünmek,* Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul.

KAYA, Doğan (2004), "Sivas Kaynaklı Cönklerde Şah Hatâyî", *Birinci Uluslar Arası Şah İsmail Hatâî Sempozyum Bildirileri* (9-11 Ekim 2003 Ankara), haz. Gülağ Öz, ATO Yayını, Ankara, s.177-183.

KAYABAŞI, Bekir (1997), *Kaf-zade Faizî'nin Zübdetü'l-eş'âr'ı*, DT, İnönü Üniversitesi, Malatya.

KOZ, Sabri (2004), "Belli Mahlaslar Üzerinden Şiir Söyleme Geleneği ve Türkiye'de Yazılan Alevi-Bektaşi Cönk ve Mecmualarındaki Hatâî Mahlaslı Şiirler", *Birinci Uluslar Arası Şah İsmail Hatâî Sempozyum Bildirileri* (9-11 Ekim 2003 Ankara), haz. Gülağ Öz, ATO Yayını, Ankara, s.184-217.

KÖKSAL, M. Fatih (2001), *Edirneli Nazmî Mecmau'n-nezâir [İnceleme-Tenkitli Metin]*, DT, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

KÖKSAL, M. Fatih (2012), "Hatâyî'nin Yayımlanmış Divanlarında Bulunmayan Şiirleri". *Alevilik Araştırmaları Dergisi,* 3, s. 39-83.

______(2013), "Şah İsmail Hatâyî'nin Şiirlerinde Kullandığı Vezin Meselesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* 66, s.169-188.

MACİT, Muhsin (2015), "Şah İsmail'in Eserleri ve Şairliği Üzerine", *Yeni Türkiye*, 72, s. 623-630

MEMMEDOV, Azizağa (1966), *Şah İsmail Hatâyî Eserleri*, Azerbaycan İlimler Akademisi Neşriyatı Bakü.

Mir Salih Hüseynî (1380/2002), *Divân-ı Şah İsmail Safevî,* Hemvatan, Tebriz.

OĞUZ, Öcal (2003), "Birincil Sözlü Kültür Çağı ve Karac'oğlan Şiiri", *Millî Folklor,* 58, s.31-38.

SHERİDAN, R. Aslıhan (2008), "Köroğlu, Karacaoğlan ve Pir Sultan Abdal Şiirine Birincil Sözlü Kültür Bağlamında Bakmak: Tarihsel Kişiler mi Sözlü Kültür Tipleri mi?", *Millî Folklor,* 7, s. 50-59.

Şeyh Hüseyn (1343), *Silsiteü'n-Neseb-i Safeviyye,* Berlin.

TARLAN, Ali Nihat (1945), *Hayâlî Bey Divanı*, Edebiyat Fak. Yay., İstanbul.

THACKSTON, Wheeler (1988), “The Diwan of Khata’i: Pictures for the Poetry Shah Isma’il”, *Asian Art*, 1, 4 (Fall), s.37-63.

METİNLER[•]

1

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

6b 1. Ey cemālüñ âyetidür maʿnī-i ümmü’l-kitāb
Ol kitābuñ oḫıram şerḥ ü beyānın bī-ḥisāb

2. Fürḳat-ı ʿaşḳuñda ey gül-çehre zār u giryeden
Ḳanlu yaşum Ḥaḳ bilür çizgindürür[7] hem āsiyāb

3. Genc imiş ḥüsnüñ senüñ vīrānesi göñlümdedür
Bu dil-i vīrānımuz ol gence olmışdur ḫarāb

4. Görmemişdür merdüm-i ṣāḥib-naẓarlar dünyāda
Sen teki ʿālemde bir şeh-zāde-i ʿālī-cenāb

5. Der-mesācid neylerem vaʿẓın işitmek vāʿiẓüñ
Gūşe-i mey-ḫāne yigrekdür maña cām-ı şarāb

6. Yār ilen ḫalvetde muṭribsiz içerken nāgehān
Ḳāmetüm çeng oldı feryādum ney ü āhum rebāb

7. Gird-i kūyından öterken dilberüñ gördi raḳīb
Başumı aġrıtdı ġavġādan seg-i ḥāżır-cevāb

8. Cān virüp maʿşūḳanuñ yolında bī-reyb ü riyā
ʿĀşıḳ oldur ḳılmaya her müddeʿīden ictināb

9. Uş Ḫaṭāyī ġamdan inceldi bu āh u derd ile
Var iken bülbül neden bustāna girmişdür ġurāb

• Bu metinleri meslektaşlarım; Prof. Dr. M. Fatih Köksal, Doç. Dr. Ozan Yılmaz ve Yrd. Doç. Dr. Halit Biltekin okuyup düzeltme önerilerinde bulundular. Onların yapıcı eleştirilerine rağmen metindeki olası yanlışlar bana aittir.

7 Çizgindürür kelimesi nüshada çözgündürür okunacak şekilde yazılmış.

2

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

6b 1. Gördi utandı ḥüsn-i cemālüñden āfitāb
Aġzuñ ḳatında gelmeye bir ẕerre der-ḥisāb

2. Devr-i ḫaṭuñda göñlümi sevdāya ṣalmagil
Berg-i gül üzre sünbülüñi ḳılma pīç ü tāb

3. Şükr eylerem viṣālüñe her gice tā seḥer
Hicrān içinde gerçi geçer ḥālimüz ḫarāb

4. Ey sāḳī-i muḥabbet-i cān āferīn saña
Peymāne-i lebüñden içen istemez şarāb

5. Sensiz Ḫaṭāyī ey şeh-i ḫūbān firāḳ ider
Ṣabrum tükendi gözlerüme gelmez oldı ḫ˘āb

3

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

8a 1. Oldum firāḳ u derd ile bī-çāre ʿāḳıbet
Gördi ṭabīb eylemedi çāre ʿāḳıbet

2. Tīr-i cefādan oldı ciger pāre yār içün
Bildürmedüm bu yaranı deyyāre ʿāḳıbet

8b 3. ʿÖmrüm hebāya gitdi zi-endūh-ı rūzgār
Vā ḥasretā ki aydamazam ol yāre ʿāḳıbet

4. Min mekr ü āl ü şuʿbede-i bī-ḥisāb ile
Ḳanumnı tökdi ġamze-i ḫūn-ḫ˘āre ʿāḳıbet

5. Şol dilber-i ḫuceste-liḳānuñ yolında kim
Ṣaldı Ḫaṭāyī cānını bāzāra ʿāḳıbet

4

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

14b 1. Ey ki müşgīn sünbülüñden ġonce bāz olmışdurur
Ḳāmetüñ nāzı görükce serv-i nāz olmışdurur

2. Ravża-i ḥüsnüñ gülistānında ḳaddüñ naḫli gör
ʿArʿar u şimşād ucından ser-firāz olmışdurur

3. Sidre vü ṭūbī ḫayāli gitdi yādumdan menüm
Böyle raʿnā şol cihetden sidre az olmışdurur

4. Defter ü evrāḳa sıġmaz anca kim şerḥ eyledüm
Ḳıṣṣa-i zülfüñ beyānı kim dırāz olmışdurur

5. Sen ki Maḥmūd olduñ ey sulṭān-ı ḫūbān ḥüsnile
Bes revādur bu Ḫaṭāyī çün Ayāz olmışdurur

5

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

16b 1. Tā ki göñlüm ġamze-i ol[8] çeşm-i fettān ārzular
Derd-mend olmış durur her laḥẓa dermān ārzular

2. Cān-ı şīrīnüm firāḳ u hicr ile bolmış żaʿīf
Şimdi yüz min ḥasret ile vaṣl-ı cānān ārzular

3. Sen ki münʿimsin bugün ḥüsn-i cemāl ehlinde kim
Sāyil-i dil ḥażretüñden luṭf u iḥsān ārzular

4. Tā ki düşmişdür cihānda gül viṣālüñden ıraġ
Bülbül-i ḥayrān hevā-yı bāġ u būstān ārzular

5. Bu Ḫaṭāyī ārzular yārüñ cemālin ey raḳīb
Nişe kim Yūsuf liḳāsın pīr-i Kenʿān ārzular

6

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

16b 1. Yā Rab ne dānedür ki anuñ zülfi dāmıdur
Ḫāl-i siyeh ki pīş-i leb-i laʿl-fāmıdur

2. Ol dilberüñ ki ṣūreti envār-ı ẕāt imiş
Bir kimsedür ki ḥüsn ile ḫayru’l-enāmıdur

3. Cismümde cān u dil bu cihetden dutar ḳarār
Şīrīn ḫadîsüñ āyeti yuḥyi’l-ʿiẓāmıdur

[8] Bu beyitte “gamze-i ol” tamlaması kurallara aykırı olduğu halde bu tür kullanımlar vardır.

17a 4. Yūsufnı görgeçende didiler ki ḫūb imiş
Yūsuf daḫi senüñ teki şāhuñ ġulāmıdur

5. Tābende āfitāb kimi eyleyen ẓuhūr
Āfāḳ içinde uşbu Ḫaṭāyī kelāmıdur

7

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

41b 1. Zülf-i müşgīnüñ sevādı ẓulmet-i ḫurşīd imiş
Ḥüsn-i ruḫsāruñ beyānı āyet-i tevḥīd imiş

2. Āsitānuñ ḫāk-rūbı ḳayṣer ü faġfūr-ı Çīn
Rüstem ü İsfendiyār u Ḫüsrev ü Cemşīd imiş

3. Leblerüñ peymānesinden Şiblī vü Manṣūr mest
Kim ki içdi şol şarābı ṣāḥib-i temcīd imiş

4. Ol ki idrāk eyledi yāruñ ṣıfāt u ẕātını
Dāimā kirdārı anuñ dīd ile vādīd imiş

8

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

42a 1. Ġonca aġzuñdan senüñ uş sırr-ı pinhān oldı fāş
Laʿl-i nābuñ leẕẕetinden āb-ı ḥayvān oldı fāş

2. ʿĀrıżı lemʿinden ol ruḫsārı görgeç dilberüñ
Zülfinüñ küfrin götürdi nūr-ı īmān oldı fāş

3 . Tā dehānuñ ṣadefin açduñ sen ez-luṭf u kerem
Şekker elfāẓuñdan ey cān dürr-i pinhān oldı fāş

4. Dürr-i ʿAdn yāḳūt-ı aḥmer ḳıymetin sındırmaġa
Bal dudaġuñdan ʿaḳīḳ ü laʿl ü mercān oldı fāş

5 . Bu Ḫaṭāyī gizlemişken kiprigüñ peykānını
Ẓāhiren baġrında yüz miñ zaḫm-ı peykān oldı fāş

9

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

42b 1. Tā ki düşdüm ey ḥabībüm Kaʿbe kūyıñdan ıraġ
Senden ayru murġ-ı dil dutmaz vaṭan der-bāġ u rāġ

2 . Lāle görmüş gül yüzüñ Mecnūn kimi şeydā bolup
Daġ ara mesken dutup ḳoymış durur gögsinde dāġ

3. Düşdügiçün gül yüzüñden ayru bülbül ġam yimez
Ḳorḫusı andandurur kim yirini bekleye zāġ

4. Nice bulsuñ bu göñül murġı rehā ḫālüñ görüp
Çeşm-i fettānuñ anuñ rāhında ḳurmışdur duzaġ

5. Sen perī-veş hicriden ger bu Ḫaṭāyī itse āh
Kim anuñ feryādın işitse gelür feryāda daġ

10

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

43a 1. Getürdi şevḳe meni der-ezel bidāyet-i ʿaşḳ
Bu sırrı kimseye keşf itmedi hidāyet-i ʿaşḳ

2. Egerçi ʿaşḳı güneh söylerise ḳāḍī-i şehr
Yüzine baḫma anuñ çün ḳılur kināyet-i ʿaşḳ

43b 3. Ṣaḥīfe ṣadrda müstaġnidür kelām-ı ḳadīm
Men andan oḫımışam pür-ḥaḳīḳat āyet-i ʿaşḳ

4. Ḫayāl-i ḫāl ü ḫaṭuñ ey nigār-ı lāle-ʿizār
Göñülden itdi menümle bugün ḥikāyet-i ʿaşḳ

5 . Ḫaṭāyī devlet-i vaṣlından ol yüzi güneşüñ
Senüñle hem-dem olupdur yaḳīn ʿ ināyet-i ʿaşḳ

11

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

43b 1. Menüm cān u cihānum sensin ancaḳ
Meni öldürmegil hicrüñde elḥaḳ

2. Ḫaṭuñdan münfaʿildür ḫaṭṭ-ı reyḥān
Ġubār u s̱üls̱ ü tevḳīʿ ü muḥaḳḳaḳ

3. Yüzüñ devrinde ey gül-çehre gökden
Meh ü ḫurşīd aşılmışdur muʿallaḳ

4. Ne kim senden gelür ḫoşdur velīkin
Eyā dilber maña çoḫ dutmagıl daḳ

5. Ḥaṭāyī ġavṭa ḳıl gevher derindür
Ne istersin göñül baḥrinde zevraḳ

12

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

52a 1. Ḳıldı meni lebüñ ḳadeḥi mest-i lā-yezāl
Ġam gitdi ḫāṭırumdan u hem ḳalmadı melāl

2. Devr-i ruḫuñda şükr-i ilāh eylesem revā
Vaṣluñ güni irişdi firāḳ oldı pāy-māl

3. Bir kez görürse ḳāmetüñi serv nāz ile
Gülzār içinde eylemeye lāf-ı iʿtidāl

4. Tā bulmışam cenāb-ı refīʿiñde kāmumı
Her günde bir merātib ü her demde bir cemāl

5. Her dil ki ʿāşıḳ oldı ḥabībüñ cemāline
Fikr ü taṣavvur eylese mensūḫ olur ḫayāl

6. Ḥüsnüñ ḳatında zühre vü pervīn ne nesnedür
Ay u güneş ḫacālete düşdi zi-infiʿāl

7. Bī-çāre dil Ḫaṭāyī gedā-yı şikesteden
Döndürmegil ʿināyetüñ ey şāh-ı pür-kemāl

13

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

52a 1. Lāle tek gülgūn niḳābı ey ṣanem yüzüñden al
ʿĀşıḳ-ı bī-çāreni ancaḳ ġam-ı hicrāne ṣal

2. Ey göñül kayġu evinden çıẖ ki gül devrānıdur
Görmedüm hergiz çemende bülbül-i āşüfte-ḥāl

52b 3. Vaʿde-i vaṣluñ yolında çoẖ cefā çekdüm velī
Derd-i ʿaşḳuñdan vücūdum olısar bir şekl-i hilāl

4. Zülf ü ruẖsāruñ ḳatında şol ẖaṭ u ẖālüñ senüñ
H̱oş melāḥatdur düşüpdür al yañaġ üstinde ẖāl

5 . Bu H̱aṭāyī and içer ey dilber-i şīrīn-zebān
Āb-ı ḥayvān olmaya laʿlüñ şarābından zülāl

14

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

54a 1. Ey cemālüñ āyeti ʿunvān-ı dîvān-ı ḳadīm
Ḳaşlaruñ ṭuġrāsı bismillāhi raḥmāni'r-raḥīm

2. Tā seni gördi bu ḥüsn ile sivāda şeyh u şāb
Tevbe ʿarż eyler velī estaġfirullahü'l-ʿaẓīm

3. Lām-ı zülfüñ ser-nigūn naḳşına dil dür-dānedür
Ey raḳīb el sunma kim lā-taḳrabū ille's-saḳīm

4. H̱ālüñ ol Hindū ki Rūm iḳlīmide dutmış maḳām
Zülfüñ ol ṭāvūs kim gülşende olmışdur muḳīm

5. Görseñ ey dilber ki sensiz nicesi ʿayş eylerem
Eşk sāḳī āh muṭrib nāle hem-dem ġam nedīm

6. Miḥnet ü derdile pür-nemdür H̱aṭāyī'nüñ gözi
Derdlü dilinde müdām ol ḳaşları nūn aġzı mīm

15

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

54b 1. Āh kim ol dilber ü dildārı gitdüm görmedüm
Gördüm aġyārı velīkin yārı gitdüm görmedüm

2 . Fikr-i endūh-ı firāḳ u miḥnet-i hicrān ile
Cāna yetdüm ġamdan u ġam-ḫārı gitdüm görmedüm

3. Neyleyem bī-iḫtiyār ayrıldum andan vā dirīġ
Ol menümlen hem-dem ü serdārı gitdüm görmedüm

4. Ol perī-ruḫsāriçün ʿālemleri terk eyledüm
Ḳoydum elden cümle-i pür-kārı gitdüm görmedüm

5. Ey Ḫaṭāyī ölmegüñ farż oldı şol ṭūṭī kimi
Lebleri şehd ü şeker-güftārı gitdüm görmedüm

16

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

56a 1. Bendeye ḥaḳdur ölüm sen pādişāhı görmişem
Dem-be-dem ol ḳudret-i ṣunʿ-ı İlāhı görmişem

2 . Ol ser-i kuyuñda gezmekden ne ḥāṣıldur maña
Sen büt-i şūḫuñ kerāmātın kemāhî görmişem

3. Meskenüm yoḫdur eger miñ secde ḳılsam her yire
Ḳaşlaruñ ṭāḳında rūḥuñ ḳıble-gāhı görmişem

4. Göñlüme yüz miñ ḫayālāt-ı müşevveş nūr virür
Ol büt-i ārām-ı cānı gāh gāhī görmişem

5. Muʿcizātum āşikār olmazdı ʿālem ḫalḳına
Her gice bir vechile ḫ˘ābımda şāhı görmişem

6. Bu Ḫaṭāyī dir meni dīvānalıḳ efkār ider
Her zamān ol dilber-i çeşm-i siyāhı görmişem

17

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

58b 1. Laʿlüñ ḳatında vaṣf-ı Bedaḫşān ne söyliyem
Yāḳūtı men berāber-i mercān ne söyliyem

2. Nāz u ʿitāb-ı ġamzelerüñ dime cāhile
Ḥayfum gelür dimek saña nādān ne söyliyem

3. Göz gördi vü şikeste göñül düşdi dile
Yūsuf kimi be-çāh-ı zenaḫdān ne söyliyem

4. Cevr ü cefāñı bülbül-i şeydāya ḳılmagil
Vācib degüldür ey şeh-i ḫūbān ne söyliyem

59a 5. ʿĀrif gerek Ḫaṭāyī̄’ni idrāk eyleye
Güftāruñı be-merdüm-i nādān ne söyliyem

18

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

59b 1. Yüzüñdür Kaʿbe laʿlüñ āb-ı zemzem
Ki sensin ḳıble-gāh-ı her dü-ʿālem

2. Be-ḥaḳḳ-ı sūre-i Ṭāhā vü Yāsīn
Muʿaẓẓamsın muʿaẓẓamsın muʿaẓẓam

3 . Hezārān āferīn ey ḳudretu’llah
Saña devrān-ı ḥüsn oldı müsellem

4. Firāḳuñdur dil-i bīmāra nāfiʿ
Viṣālüñdür devāsız derde merhem

5. Senüñ tek gelmedi hergiz cihāna
Zi rūz-ı Ādem ü tā devr-i Ḫātem

6 . Meni sürme ḳapuñdan āşināyam
Ki yād olmaz saña yüz ılda maḥrem

7. Ḫaṭāyī cümle ḫūblardan ḥabībā
Senüñ tek dilberi buldum muḳaddem

19

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

60a 1. Şāhā ġamunda āteş-i sūzāna yanaram
Pervāne-vār şemʿ-i şebistāna yanaram

2. Çün bülbül-i faṣīḥ-zebān medḥ eylerem
Āh u firāḳ sen gül-i ḫandāna yanaram

3. Yaʿḳūb-ı ḫasta-dil kimi giryān u derd-mend
Pür-iştiyāḳ Yūsuf-ı Kenʿān'a yanaram

4. Men bī-nevāyı miḥnet ü hicrāna ṣaldı ʿaşḳ
Oldum esīr-i miḥnet ü hicrāna yanaram

5. Yanmaḳdan ey Ḫaṭāyī gel incitme cānuñı
Çün söyledüñ ki āteş-i cānāna yanaram

20

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

60a 1. Ġarībem ʿāşıḳam tenhā vü zāram
Dilerem bir daḫi ol yāra varam

2. Yāre ısmarış itdüm dañ yelinden
Geleydi ki be-ġāyet intiẓāram

60b 3. Durup oturmaġa ṣabrum daḫi yoḫ
Ḳatı ser-geşteyem hem bī-ḳarāram

4. Arardum geh o yanı geh bu yanı
Fiġān u āh idüb seni araram

5. Bu derdimüñ devāsın ḳılmasa yār
Ölümden özge daḫı yoḫ medāram

6. Gehī firḳat gehī miḥnet gehī zār
Gehī ġam-ḫāne küncünde duraram

7. Menüm bu āb-ı dīdem oldı ʿummān
Henūz çeşmümi açmazam yumaram

8. Didüm al cānumı bir kanla bārī
Didi öldürmezem seni sınaram

9. Ḫaṭāyī'yem elif tek doġrı yolda
Gülistān bāġıda serv ü çınāram

21[9]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

60b 1. Çeşme-i laʿlünden ey cān teşneyem āb isterem
Ḫastayam hicrüñ beyābānında ʿunnāb isterem

2 . Devlet-i ẕātuñdan ey ẕātı münezzeh bī-gümān
Zī̄net-i esbāb-ı ʿuḳbā genc-i nāyāb isterem

3. Nev-bahār-ı ḫaṭṭ u reyḥānuñdan ayru düşmişem
ʿĀrıżuñ tek lāle-i gül-berg-i sīrāb isterem

22[10]

1. Yār işiginde raḳībi sürdiler dūr ez-ḥarem
Veh ki nā-maḥrem ḥaremde ḫaçan olur muḥterem

61a 2. Evvel ü āḫirde kendü sırrını fāş itmege
Gördi şol ḳudret yüzüñ levḥinde çekmişdir raḳam

3. Bu Ḫaṭāyī'nüñ murādı dāyimā Ḥaḳ'dan budur
Ey ʿazīzüm cism ü cānuñdan ıraġ olsun elem

23[11]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

62b 1. Nola ey dilber eger sen cānum olsayduñ menüm
Ġam yimezdüm dünyāda ġam-ḫˇārum olsayduñ menüm

2. Çeşm-i bīmāruñ meni ḳılmazdı ġamdan nā-tüvān
Ey ṭabībüm derdüme dermānum olsayduñ menüm

3. Dünyādan naḳl itdügüm çaġumda gelseñ başuma
Şol maḥalde dīn ü hem īmānum olsayduñ menüm

---

9 Eksik gazel. Mahlas beyti yok.

10 Eksik gazel. Müstensih bu beyitleri üstteki gazele ekleyerek tek bir şiir gibi yazmıştır.

11 Matla beytinde kafiye kusuru var.

4 . İsterem ḥüsnüñ kitābından bugün ders oḫıyam
Sen delīl ü ḥüccet ü burhānum olsayduñ menüm

5. Bu Ḫaṭāyī āsitānuñ çākeridür ṣıdḳ ile
Sen daḫi bir nola ger sulṭānum olsayduñ menüm

24

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

63a 1. Ey dirīġā gitdi gelmez ol gül-endāmum menüm
Ne ḳarārum var ne ṣabrum u ne ārāmum menüm

2. Bir yañadan ṭaʿn-ı düşmen bir yañadan cevr-i yār
Bilmezem nolasıdur āḫir ser-encāmum menüm

3. Dil yüzüñ gördi giriftār oldı zülfüñ dāmına
Bülbül-i şūrīde tek zār oldı eyyāmum menüm

4. Fīle yüklersen götürmez men çeken bār-ı ġamı
Sûretâ gerçi Ḫaṭāyī didiler nāmum menüm

25

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

64a 1. Cānā men isterem ki esīr-i kemend olam
Bīmār u zār u ḫaste-dil ü müst-mend olam

2. Bülbül kimi çemende hezārān fiġān idüb
Hem-sāye-i saʿādet ü serv-i bülend olam

3. ʿAşḳuñ yolında cān ile baş eyleyem fedā
Senden ki tā maḥabbet ile behre-mend olam

4. Menden götürmegil naẓar ey şehsuvār-ı ḥüsn
[Çün] dergāhuñda ẓulm ola kim nā-pesend olam

5. Ḥaḳ'dan budur Ḫaṭāyī murādı ki dāyimā
Zülfüñ ucında murġ-ı hevā tek be-bend olam

26

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

64a 1. Görmişem envār-ı Ḥaḳḳ ol rūy-ı zībāsında men
Bulmışam sırr-ı İlāhī ʿaşḳ u sevdāsında men

2. Maẓhar-ı Ḥaḳdur cemāli dir isem zāhid nola
Görmişem Ḥaḳḳuñ ẓuhūrı ʿālem eşyāsında men

3. Gelmişem Ḥaḳdan ene'l-Ḥaḳ dimege Manṣūr-vār
Gör ne berdār olmışam zülf-i semen-sāsında men

64b 4. Nāẓır u manẓūr Ḥaḳdur ẖanda kim ḳılsam naẓar
Oẖıram çünki bu sırrı ʿaşḳ sīmāsında men

5. Ey Ḫaṭāyī sırr-ı ẓāhir maẓhar-ı vechüñdedür
Añla remzi bil ne gördüm ḳaşı ṭuġrāsında men

27

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

65b 1. Yüzüñdür ʿarş-ı er-Raḥmān ki her dem Cebreīl andan
Kelāmullah indürürdi burhān u delīl andan

2. Ne mışbāḥ-ı ḳadīmīdür mübārek ṭalʿatuñ nūrı
Melāḥat ehlinüñ gör kim cemālidür cemīl andan

3. Ruẖuñ cennāt-i ʿAdn olmış ki *tecri taḥteha'l-enhār*
Revān Ceyḥūn teki *ʿaynen tüsemmā selsebīl* andan

4. Viṣālüñ iştiyāḳından hezārān ġuṣṣalar çekdüm
Dirīġā bī-devā derdüm ki artar ıl be ıl andan

5. Zihī bülbül ki şevḳinden ne ṣabrı var ne ārāmı
Düşüpdür gülşen içinde hezārān ḳāl u ḳīl andan

6. Egerçi mūra benzerdüm biḥamdillah ki ḳurtuldum
Senüñ bār-ı ġamuñ çekmekden oldum zinde bil andan

7. Dilerseñ gitmeye ḳuluñ Ḫaṭāyī āsitānuñdan
Mana mihr ü vefā göster gözüm yaşı sebīl andan

28

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

66a 1. Laʿl-i nābuñdan maña her dem ʿināyetdür bugün
Ḥaḳdurur şükr eylesem bī-ḥadd ü ġāyetdür bugün

2. Zülf ü ḫālüñden açıldı göñlüme yüz dürlü bāb
Bilmişem ʿayne'l-yaḳīn senden hidāyetdür bugün

3. Kim ki ḳurbān eyledi cān-ı ʿazīzin yār içün
Ehl-i ʿirfān ḳatıda ṣāḥib-kifāyetdür bugün

4. Ḫaḳ bilür mihr-i viṣālüñ ey perī men ʿāşıḳa
Ẓāhir ü bāṭında genc-i bī-nihāyetdür bugün

5. Ey Ḫaṭāyī dilberüñ şānında şīrīn sözlerüñ
Āyet ü burhān u teʾvīl-i rivāyetdür bugün

29

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

67b 1. Sen maña cevr ü cefānı bī-ḥisāb itmekdesin
Göñlümi ābād iken dāyim ḫarāb itmekdesin

2. Yüzüñi göstermegiçün sen cihānuñ ḫalḳına
Dürlü dürlü ṭaʿneler ber-āfitāb itmekdesin

3. Āteş-i ʿaşḳuñda her dem şerḥa şerḥa doġrayup
Sīnemi büryān u baġrumnı kebāb itmekdesin

4. Ḳutlu günler geldi ʿıyduñdur mübārek şükr kim
Ellerüñi ḫūn-ı dilden çün ḫıżāb itmekdesin

5. Ey Ḫaṭāyī şol büt-i tersā cemālin görmege
Her duʿālar kim ḳılursın müstecāb itmekdesin

30

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

67b Dilberā sensiz çeker cānum cefā bilmez misin
Ḳalmışam kūy-ı ġamuñda mübtelā bilmez misin

2. Bir devāsız derde düşdüm hīç devāsın bilmezem
Ey vefālu yār noldı bir devā bilmez misin

3. Didüm ey cān sende var mı bir devā dir bilmezem
Ey cefā-cū çün cefā bildüñ vefā bilmez misin

4. Mihr-i rūyuñ ḥasretinden her gice ṣubḥa degin
Olmışam ġamdan helāk ey meh-liḳā bilmez misin

5. Bu Ḫaṭāyī'den niçük bī-gānesin ey seng-dil
Senden özge kimsenem yoḫ āşinā bilmez misin

31

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

68a 1. Göñül sen iḫtirāz eyle özüñni saḫla cāhilden
Bu maʿnīden ki ṭālibsen alursın ism-i ʿāḳilden

2. Yüri sen bir ıl ol yola ki ola maḳṣaduñ ḥāṣıl
Nice Firʿavn ġarḳ itdi giçürdi Mūsī'yi Nīl'den

3. Ḥaḳıla ol Ḥaḳ'ı bir bil yapışma bāṭıla zinhār
Aña ʿārif direm dāyim ki seçe ḥaḳḳı bāṭıldan

68b 4. Ḫaṭāyī bir gedāyuñdur n'ola virseñ murādını
Ki sāyil bī-nevā gitmez senüñ tek şāh-ı ʿādilden

32

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

68b 1. Neler çeker bu cānum yār elinden
Ol iki gözleri ḫūn-ḫ˘ār elinden

2. Menümlen hem-dem olmazsa ḥabībüm
Anuñçün ḳurşanam zünnār elinden

3. Ḳarınca çekebilmez fīl yükini
Nice āh itmesün ol bār elinden

4. ʿĀşıḳlıḳ bülbülüñ ḥaḳḳı degüldür
Bu maʿnīden ki aġlar ḫār elinden

5. Eyūb tek ṣabr ile sulṭān Ḫaṭāyī
Giyesin ḫilʿatı Settār elinden

33

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

69a 1. Ruḫ u zülfüñ ki bāç almış bugün Keşmīr ü Kābil'den
Getürmiş ʿanberīn būyı Ḫıṭā vü Çīn ü Zābil'den

2. Dü-zülfüñ muʿciz-i Mūsā vü siḥr-i Sāmirī ʿaynuñ
Hezārān men teki Hārūt aṣupdur çāh-ı Bābil'den

3. Meger aṣḥāb-ı fīl oldum ḳılarsın gündüz ü leylī
Ki hicrān daşını atar maña ṭayr-ı Ebābīlden

4. Ḥabībüñ isterem ḥüsn-i cemālin dem-be-dem görmek
Bu göñlüm iḥtirāz eyler raḳībān-ı ne-ḳābilden

5. Yüzüñ şemʿinde rūşendür ʿAliyye'l-Murtażā nūrı
Ne bilsüñ bī-ḫaber Hābīl ki ne gelürdi Kābīl'den

6. Ḫaṭāyī çın[12] seḥer āh u fiġānuñ nālesi ḫoşdur
Pür eṭrāf-ı çemen her dem maḳālāt-ı belābilden

34

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

70a 1. Nergislerüñ ki yıḫdı meni mekr ü ālden
Devrinde hīç ḳurtulabilmen zevālden

2. Göñlüm ḫayāli ḳaddüñe düşse ʿaceb midür
ʿUşşāḳı ehl-i dil üzebilmez ḫayālden

3. Öñden berü ki yüzüñe baḫdum be-her ṭarīḳ
Billāh ki şerm-sār olubam infiʿālden

4. Cānum durur ʿayıblamavuñ dostlar meni
Dönmez gözüm müşāhade-i ḫaṭṭ u ḫālden

5. Yegdür Ḫaṭāyī sözleri efġānlar eylese
Gülzār içinde bülbül-i şīrīn-maḳālden

---

[12] Metinde çün şeklinde yazılmış.

35

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

71a 1. Nāgehān içdüm lebüñden kevs̱er-i māʾ-i maʿīn
Bilmezem yā ol mey-i engūrdur yā engübīn

2. Şöyle mest oldum ki pervā ḳılmazam ʿālemlere
Cümle-i ins ü melek oldı menümle hem-nişīn

3. Hīç peyġamber saña yetmez melāyikler daḫī
Çünki sensin ẕāt-ı pāk-i evvelīn ü āḫirīn

4. Levḥaşallah ḫanı ol günler neşāṭ u ʿayş ile
Yār ile bir niçe müddetler çıḫardum erbaʿīn

5. Ḥaḳ teʿālā sırrını ey zāhidā sen ḳılma fāş
Bu Ḫaṭāyī ẓāhir ü bāṭında bilmişdür yaḳīn

36

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

73a 1. Şehā göñlüñ hemīşe bī-ġam olsun
Elüñde dāyimā cām-ı Cem olsun

2. Seni sevenlere zevḳ u temāşā
Seni sevmeyene ġam hem-dem olsun

3. Getürgil bādeni çün hem-dem olduḳ
İçelüm tā bu dem-i ṣubḥ-dem olsun

4. Def ü çeng ü çaġāne ney ü ṭanbūr
Düzülsün ün üne zīl ü bem olsun

5. Meni ger derd-i hicrān öldürürse
Senüñ ʿömrüñ ṭınābı muḥkem olsun

6. Raḳīb menden sorar neñdür senüñ yār
ʿAzīzümdür ümīdümdür nem olsun

7. Ḫaṭāyī ḫaste-dil hicr ile yandı
Ḳapuñda ḳoy anı tā maḥrem olsun

37

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

73a 1. Sensin cihān içinde bugün şehsüvār-ı ḥüsn
Devr-i ḳamerde oldı saña āşikār ḥüsn

73b 2. Noḳṣān irişmesün saña bir ẕerre ey güneş
Yā Rab görem hemīşe seni ber-ḳarār-ı hüsn

3. Yūsuf egerçi zīnet-i ḥüsn ile şāhdı
Ol gitdiyise ḳaldı saña yādigār ḥüsn

4. Ṣarf eyledüm yolında ḳamu iḫtiyārumı
Niçük elümde ḳoymadı hīç iḫtiyār ḥüsn

5. Māt eyledi Ḫaṭāyī maḳālāt-ı bülbüli
Feryād idende ber-ṭaraf-ı mürġ-zār-ı ḥüsn

38

Mefʿūlü Mefāʿīlün Mefʿūlü Mefāʿīlün

78a 1. Çekdüm yed-i ḳudretden cān ṣafḥasına ḫāme
Yazdım ḫaṭ u ḫālüñden vaṣfuñı ʿaceb nāme

2. Ey murġ-ı dil-i ṭāmıʿ fehm eylemedüñ dāmı
Bir dāne içün düşdüñ sen ʿāḳıbeti dāma

3. Andan berü kim gördüm bir laḥẓa ḳarārum yoḫ
Ḥayrān olubam billah ol mihr-i gül-endāma

4. Ḳaṣdumdadurur çeşmüñ bilmen ne diler menden
Ögrenmege kāfirler ẓulm eyleye İslām'a

5. Rūmī yüzüñe düşgeç ol zülf-i semen-sāyı
Bir mūyını virmezmen Mıṣr u Ḥaleb ü Şām'a

6. Beş gün özüñi ḫoş gör çün dünyā beḳāsızdur
Ger ʿārifiseñ ey dil şükr eyle bu eyyāma

7. Uş bende Ḫaṭāyī'nüñ maḥbūbı ʿaceb cāndur
Cibrīl-i emīn ḳuldur kūyındaki ḫuddāma

39

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

78a 1. Çeşm-i mestüñ ey perī çün susamışdur ḳanuma
Dem-be-dem yüz ḳaṭre ḫūn-efşān ider dāmānuma

2. Böyle mekkār u sitemkār u vefāsız görmedüm
Bir devā ḳılmaz lebinden derd-i bī-dermānuma

3. Senden oldı ikilik bāzārı ey nā-mihribān
Durmışam men çün ezelden ʿahd ile peymānuma

4. Ḥaḳ meni yā Rab ne bir miskīn yaratmış düny*ā*da
Baḫduġınca ġamdan özge görmedüm her yanuma

5. Bu Ḫaṭāyī şād olurdı ġamdan u hem ġuṣṣadan
Gün kimi sen tā ki düşdüñ revzen-i eyvānuma

40

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

79b 1. Ey ṣabā aḥvālümi ʿarż eylegil cānāneye
ʿĀşıḳa her dem cefā gösterdügüñ cānā neye

2. Men gedānuñ ḥāceti senden budur ey şāh-ı ḥüsn
Āsitānuñ resmini bildirmegil bīgāneye

3. Ey göñül hüşyār oturmaġıl ne ḥāṣıl düny*ā*da
Kim ki mest olmaḳ diler gelmek diler mey-ḫāneye

4. Aytdum ey dil dām-ı zülfünden ḥaẕer ḳıl dilberüñ
Ḥāżır ol gel ḳuş kimi olma esīr [bir] dāneye

5. Ey Ḫaṭāyī şiʿrüñi iẓhār idersen vaḳtidür
Tuḥfe içüñ her birin göndermege bir yaneye

41

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

80a 1. Elā ey ṣubḥ-dem menden selāmı ber-fülān söyle
Selām oḫı s̱enā ḳılgil peyāmı baʿd-ezān söyle

2. Digil bir zār u bī-çāre senüñ hicrüñden āvāre
Meni gönderdi sen yāre özidür nā-tuvān söyle

3. İşigünde şikāyet ḳıl şikāyetler be-ġāyet ḳıl
Menüm derdüm rivāyet ḳıl ne vaṣfum var çünān söyle

4. Beli ġamdan bükülmişdür gözi nūrı tökülmişdür
Ḳamu bendi sökülmişdür işi āh u fiġān söyle

5. Digil göñlin telāş almış gözi nūrını yaş almış
Döger gögsine daş almış ṣanem dir her zamān söyle

6. Viṣālüñden baʿīd olmış anuñ derdi cedīd olmış
Özinden nā-ümīd olmış seni ister hemān söyle

80b 7. Ḫaṭāyī ḫaste fürḳatde ne fürḳat belki ʿusretde
Gözi nem göñli ḥasretde işi ḳatı yamān söyle

42

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

82a 1. Yüzüñ ḫurşīd-i tābāndur felegüñ māhı yanında
Dudaġuñ āb-ı ḥayvāndur yañaġuñ çāhı yanında

2. Cemālüñ iştiyāḳından müdām ey nūr-ı sübḥānī
Ḳızıl beñzi saralmışdur firāḳuñ kāhı yanında

3. Ezelden çünki hem-rāhım olursın dönmezem senden
Ki cennāt ehlidür her kim olur hem-rāhı yanında

4. Senüñ rūy-ı sefīdüñden cüdā tā mübtelā boldum
Ḳaraldı ḳubbe-i ḫaḍrā bu göñlüm āhı yanında

5. Digil görseñ ḥabībümni eyā peyk-i seḥer-gāhī
Raḳībi ḳoymasuñ bir dem ḥarem dergāhı yanında

6. Naẓar ḳılġıl Ḫaṭāyī'ye sözin sındurmaġıl cānā
Ḳuluñ çoḫ nāzişi vardur senüñ tek şāhı yanında

43

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

82b 1. Şehā baġrum kebāb olsun mı böyle
Gözüm yaşı şarāb olsun mı böyle

2. Firāḳuñdan senüñ ey şāh-ı ḥūbān
Menüm ḥālüm ḫarāb olsun mı böyle

3. Senüñ mestāne çeşmüñden nigārā
Maña nāz u ʿitāb olsun mı böyle

83a 4. Götürgil aġ yüzüñden ḳara zülfi
Arada bu ḥicāb olsun mı böyle

5. Ḫaṭāyī'nüñ senüñ hicrüñde ey dost
Teni yirde turāb olsun mı böyle

44

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

93b 1. Ẓāhir oldı gerçi mühr-i ḫātem-i peyġamberī
Ḥaḳ velāyet serveri ḳıldı İmām-ı Ḥayderi

2. Ehl-i Ḥaḳ cānına düşdi ḫānedānuñ sevgüsi
Her yaña gitdi ʿAliyyü'l-Murtażā'nuñ defteri

3. Ḳurretü'l-ʿayn-ı resūl oldı Ḥasan birle Ḥüseyn
Fażl deryāsında dür bulduḳ pür ol gevherleri

4. Fāżıl oldı her sücūd ehlinde Zeyne'l-ʿĀbidīn
Bes Muḥammed Bāḳır'ı bildük merātib maẓharı

5. Ṣāf olupdur ḳalbimüz her mezheb-i nā-pākdan
Kim mevālī-mezhebüz dilden İmām-ı Caʿferī

6. Çün İmām-ı Caʿfer'e cāndan muḥibb-i ṣādıḳuz
Lā-cerem anuñla olduḳ ġayri mez̲hebden beri

7. Mūsī-i Kāẓım yolında ṣādıḳ-ı iḫlāṣ olub
Olmışuz ehl-i rıżānuñ çākerinüñ çākeri

8. Ol Muḥammed ki Taḳīdür vaṣf ana taḳvā ile
Rāstī bilüñ anı cūd u ʿinâyet maẓharı

9. Ol ʿAlī kim hem laḳab geldi Naḳī gökden aña
Menbaʿ-ı elṭāf u iḥsāndur ḫalāyıḳ rehberi

10. Evliyā içün sipehsālar olub hem pīşvā
Gūyiyā bir kevkeb-i ʿulvī olubdur ʿAskerī

11. Ḥüccetü'l-ḳāyim Muḥammed Mehdī-i ṣāḥib-zamān
Gizlüdür ammā olubdur ʿālemüñ rūşengeri

12. Ḫānedān-ı Muṣṭafā vü Murtażā sevdügiçün
Bu Ḫaṭāyī şepper-i şeppīre cāndan müşteri

45

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

99a 1. Tā seḥer gülşende bülbül sözilen sāz eyledi
Dāsitān-ı ḥüsnini ol dem ser-āġāz eyledi

2. Zāġa düşmez nāle vü feryād ḳılmaḳ bī-ḥayā
Özini çün nisbet-i murġ-ı ḫoş-elḥān eyledi

3. Ṭūṭīnüñ güftārı şīrīn olduġıyçün dāyimā
Pādişehler ḥażretinde maḥrem-i rāz eyledi

4. Göñlümi ṣayd itmek içün ġonca tek ol serv-i nāz
Bī-ḥicāb atıldı yüzinden yire bāz eyledi

5. Ḥaḳ teʿālā ḥüsninüñ bāġında ez-rūz-ı ḳadīm
Sāye-i ṭūbīden ol ḳaddi ser-efrāz eyledi

6. Dilberüñ luṭfı menümlen çoḫ idi ġāyetde kim
Bilmezem yā Rab neden ol mihrini az eyledi

7. Ey Ḫaṭāyī şākir ol mihr ü vefādur ġam degül
Her cefālar kim saña ol Türk-i ṭannāz eyledi

46

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün

99b 1. Tā naḳş-ı ruḫuñ dīde-i giryānuma düşdi
Bir yanar oduñ sīne-i büryānuma düşdi

2. Ser-māyesi vü sūd u ziyānı dü-cihānuñ
El-minnetü lillah ki menüm şānuma düşdi

3. Şükr eylerem ol nāvek-i müjgāna ki her dem
Yaġmalıḳı zībā ṣanemüñ ḳanuma düşdi

4. ʿIyd oldı bugün cān-ı Ḫaṭāyī saña ḳurbān
Vaṣluñ mededi çün şeb-i hicrānuma düşdi

47

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

99b 1. Muḥabbetüñ ṣanemā cān içinde yir dutdı
Derūn-ı sīne-i sūzān içinde yir dutdı

2. Bu göñlüm āyīnesi āh ilen dutulmış iken
Çerāġ-ı şemʿ-i şebistān içinde yir dutdı

3. İrişdi maḳṣad-ı maḳṣūdile murāda bugün
Gedā ki ḥażret-i sulṭān içinde yir dutdı

4. Yüzüñ kitābı ki heft āyetüñ beyānıdur
Miyān-ı ṣūret-i raḥmān içinde yir dutdı

5. Demīde şol ḫaṭ-ı müşgīn ü zülf-i ruḫsāruñ
Ne fitnedür ki bu devrān içinde yir dutdı

6. Ṣıfāt-ı gülşen ü nāz u naʿīm-i ḫuld-ı berīn
Zebān-ı bülbül-i ḫoş-ḫˇān içinde yir dutdı

7. Ṭılısm-ı aʿẓamı aġzuñ beyān ḳılmaḳiçün
Nigīn-i mühr-i Süleymān içinde yir dutdı

8. Yazıldı ʿāleme yāruñ ḥikāyeti mevzūn
Beyāż-ı defter ü dīvān içinde yir dutdı

9. Ḫaṭāyī sözleri göñül içinde gizlü iken
ʿIrāḳ u Mıṣr u Ḫorāsān içinde yir dutdı

48

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

100a 1. Tā ki düşdi göñlüme rūz-ı viṣālüñ bir daḫı
Dīdeler naḳş eyledi naḳş-ı cemālüñ bir daḫı

2. Çoḫ zamāndur ben de müştāḳam cemālüñ şemʿine
N'ola görsem yā Rab ol şemʿ-i cemālüñ bir daḫı

3. Yāduma geldükçe feryādumdan insān eylemez
Ey perī-peyker senüñ ḫaṭṭ ile ḫālüñ bir daḫı

4. Ṣaldı āhū tek meni ṣaḥrāya hem ṣayd eyledi
Dām-ı zülfüñ ġamze-i ʿayn-ı ġazāluñ bir daḫı

5. Bāġ-ı ḥüsnüñden maña bād-ı ṣabā göndermedüñ
Esmedi kūyuñdan ol bād-ı şimālüñ bir daḫı

6. Māh-ı nev tek ḳāmetüm inceldi oldum çün hilāl
Ez-ġam-ı ʿaks-ı dü-ebrū-yı hilālüñ bir daḫı

7. Ey Ḫaṭāyī bī-zevāl olduñ sen ez-fażl-ı İlāh
Nisbet-i bedr-i mükemmeldür kemālüñ bir daḫı

49

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

100b 1. Ey bād ṣubḥ-dem yüri var ol nigāra di
Ey boyı serv ü yüzi gül ü gül-ʿizāra di

101a 2. Di senden ayru ḥāli nedür ḫasta ʿāşıḳuñ
Doġrar firāḳ yüregini pāre pāre di

3. Sensin cihānda maḥrem-i ʿuşşāḳ-ı nā-tuvān
Peyġāmını getür bu men-i bī-ḳarāra di

4. Yār olduġınca ḥālini ol yāra ʿarż ider
Zinhār ḥālümi menüm ol yāra yāra di

5. Ḫasta Ḫaṭāyī ayrılalı senden ey ḥabīb
Öldi ġamunla bir daḫı ol gül-ʿizāra di

50

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

104a 1. Menüm yār-ı vefādārum gel ā hey
Melek ṣūretlü dildārum gel ā hey

2. Firāḳuñ cānumı yaḫdı be-ġāyet
Ḥabībüm ānisüm yārum gel ā hey

3. Menem bülbül teki nālān u giryān
Dehānı ġonca gülzārum gel ā hey

4. Ḳaşuñ ḳarşusına cānum berāber
Menüm tīr ü kemān-dārum gel ā hey

5. Ḫaṭāyī nā-tuvān oldı ġamuñdan
Lebi laʿl-i şeker-bārum gel ā he